

Зауре ТЛЕУБЕРДІНА

**ДОКУМЕНТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО
ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН
ДО БІОГРАФІЇ КОМПОЗИТОРА
СЕРГІЯ ШАБЕЛЬСЬКОГО**

У Центральному державному архіві (далі – ЦДА) Республіки Казахстан зберігається особовий архів композитора, уродженця України Сергія Івановича Шабельського (1885–1956), який зробив незаперечний внесок у розвиток музичної культури Казахстану.

В автобіографії С. Шабельський писав, що народився 1885 р. у Харкові, в родині адвоката (ЦДА Республіки Казахстан, ф. 1638, оп. 1, спр. 120. – Далі назва архіву не зазначатиметься). У 1903 р. він, закінчивши із золотою медаллю Харківську чоловічу гімназію, переїхав до Петербургу, де одночасно із проходженням курсу юридичного факультету займався музичною освітою під керівництвом професора Н. Соколова.

Документи свідчать, що, повернувшись у 1910 р. в Україну, С. Шабельський створив свої перші твори – симфонію ля мінор, оперу “Валленштайн” за Ф. Шіллером, два фортепіанні квінтети та кілька романсів на тексти М. Лермонтова і О. Толстого.

1930 р. С. Шабельський приїхав до Алма-Ати і розпочав працювати як піаніст і композитор у Казахському академічному театрі драми (там само, спр. 112, 118, 120; ф. 1699, оп. 1, спр. 60).

Кінець 20-х – початок 30-х років минулого століття був у Казахстані періодом бурхливого культурного будівництва. Організація музичних навчальних закладів, театрів, оркестру народних інструментів та філармонії, проведення першого Всеказахстанського зльоту діячів народного мистецтва, широкий розвиток самодіяльності, робота зі збирання фольклору обумовлювали небачені темпи розвитку казахського національного мистецтва.

Водночас одним із факторів, що гальмував розвиток у Казахстані професійної музики, зокрема симфонічної, була відсутність тут до початку 1930-х років професійних композиторів. У цей період ще не було й сталих традицій у галузі обробки народних пісень і кюїв та їх використання у професійних жанрах музики (не рахуючи обробок А. Затаєвича для фортепіано).

З огляду на зазначене з точки зору опанування народної творчості велику роль відіграв початок діяльності перших казахстанських композиторів: Є. Брусиловського, А. Жубанова, С. Шабельського, Л. Хаміді та ін.

Зрозуміло, що розвиток у республіці симфонічної музики міг здійснюватися шляхом глибокого вивчення російського та західноєвропейського

Сергій Шабельський. 1940 р.
(ЦДА Республіки Казахстан,
ф. 1638, оп. 1, спр. 103, арк. 1)

родський – також уродженець України, він народився в Києві й закінчив там консерваторію.

На початку 1930-х років у зв'язку з організацією в Казахстані Музичного училища (1932) та Дитячої музичної школи (1934) виникла потреба в національному педагогічному репертуарі, передусім для початківців, створенні на національному пісенному матеріалі п'єс для фортепіано та скрипки, доступних для учнів музичної школи. Одним із творців репертуару для музичної школи став у той час С. Шабельський (ф. 999, оп. 1, спр. 227; ф. 1699, оп. 1, спр. 35).

У роки Великої Вітчизняної війни сталися значні зміни в розвитку казахського мистецтва. Військово-патріотична тематика посіла провідне місце у творчості письменників, композиторів, драматургів.

Водночас у цей період у драматургії Казахстану продовжувала розвиватися й інша лінія, представлена п'єсами на сюжети з казахського народного епосу, – “Кобланди” М. Ауезова та “Кози Корпеш і Баян Сулу” Г. Мусрепова, музику до яких написав С. Шабельський (до “Кобланди” – спільно з Л. Хаміді) (ф. 999, оп. 1, спр. 227; ф. 1699, оп. 1, спр. 35).

У роки війни громадськість Казахстану відзначила 100-річчя від дня народження великого поета казахського народу Абая Кунанбаєва. До цієї дати С. Шабельський написав фортепіанне тріо “Пам'яті Абая”. Цей твір, який виконують і до сьогодні, є типовим для композиторської праці С. Шабельського як відносно тематики, так і стилю й характеру викладу. Композитору завжди була притаманна схильність до казахських мелодій (ф. 999, оп. 1, спр. 227).

добробку в цьому напрямі та втілення традицій класиків на народнонаціональній основі.

Поступове нагромадження досвіду використання народної пісенної та інструментальної музики в обробці для голосу, фортепіано, в опері, в музиці до драматичних спектаклів у перекладенні для оркестру народних інструментів дало значні зрушення: у 1939 р. на декаді радянської музики в Алма-Аті поряд з іншими творами було виконано “Сюїту на казахські теми” С. Шабельського спільно з Л. Хаміді. Складена з музики до драматичних спектаклів, сюїта була зустрінута захопленими відгуками музикознавців та публіки.

До циклічних творів належать “Симфонієтта” (1955) С. Шабельського у співавторстві з Л. Шаргородським. Написано її на теми народних пісень та кюїв. Цікаво, що Л. Шарго-

Композитори Казахстану багато й плідно працювали в зазначений період та в повоєнні роки над музикою для оркестру народних інструментів. Із оркестром імені Курмангази тісно пов'язана творча діяльність С. Шабельського. Він написав для цього колективу ряд визначних творів, серед яких особливо вирізняються “Тойбастар”, “Корейська сюїта”, поема “Ала-Тау”. Прагнучи, як і ряд інших композиторів, розширити репертуар оркестрів казахських народних інструментів, повніше використовувати їхні можливості, він зробив низку перекладень творів композиторів-класиків для Казахського оркестру народних інструментів ім. Курмангази, в тому числі першої симфонії Бетховена, “Камаринської” і “Вальсу-фантазії” Глінки (там само, спр. 221; ф. 1638, оп. 1, спр. 118). Твори С. Шабельського, написані з великим знанням технічних можливостей казахських народних інструментів, міцно увійшли до репертуару оркестру ім. Курмангази.

В особовому архіві композитора зберігаються численні відгуки про його творчість, зокрема колег по Алма-Атинській державній консерваторії, Союзу композиторів Казахської РСР, викладача Ленінградської державної консерваторії ім. М. А. Римського-Корсакова М. Іванова-Сокольського. У них наголошується на широті й багатогранності композиторської діяльності митця, великій художній цінності створених ним творів, його значному внеску в розвиток музичного мистецтва казахського народу, виховання молодих фахівців (ф. 1638, оп. 1, спр. 122, 124, 129).

С. Шабельський старанно і з любов'ю передавав свої знання молоді як викладач Алма-Атинської державної консерваторії (там само, спр. 118, 120). Чимало архівних документів засвідчують шанобливе ставлення учнів до свого вчителя. Один з них, І. Бочков, який з часом став директором музичної школи ім. Амре Кашаубаєва, характеризував життя С. Шабельського, як “просте, чесне, гуманне, скромне, творчо напружене”. Повага й любов до митця відчувається і в словах, з якими зверталися до С. Шабельського студенти факультету народних інструментів Алма-Атинської консерваторії: “Завжди пам'ятаємо і чекаємо Вас...” (там само, спр. 122).

Заслуги композитора на ниві мистецтва було гідно поціновано. Це засвідчують передусім постанова РНК СРСР від 1944 р. про оголошення композиторові подяки та вручення грошової премії за участь у створенні Гімну СРСР, присвоєння йому почесного звання “Заслужений діяч мистецтв Казахської РСР”, отримані ним численні грамоти Президії Верховної Ради Казахської РСР (там само, спр. 120).

Tleuberdina Z.

**Documents of the Central State Archives of Republic
of Kazakhstan Related to the Biography
of Serhiy Shabel's'kyi, Composer**

Based on the personal archives of Serhiy Shabel's'kyi, a Ukrainian-born composer (1885–1956), the publication covers the description of his life and creative work, valuable contribution to the development of musical culture in Kazakhstan.